

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Полякова Г. П.

У статті подано авторську модель організації навчання майбутніх юристів іноземної мови на засадах компетентнісного підходу. З позицій методології системного підходу конкретизовано провідні складові означеної дидактичної системи. Обґрунтовано критерії якості навчання іноземних мов професійного спрямування, серед яких постають іншомовна комунікативна й перекладацька компетенції як важливі складові професійної компетентності майбутніх юристів.

Ключові слова: *навчання іноземних мов майбутніх юристів, компетентнісний підхід, іншомовна комунікативна й перекладацька компетенції.*

В статье дана авторская модель организации обучения будущих юристов иностранному языку на основе компетентностного подхода. С позиций методологии системного подхода конкретизируются основные составляющие дидактической системы. Обоснованы критерии качества обучения иностранным языкам профессионального направления, среди которых выделяются иноязычная переводческая и коммуникативная компетенции как важные составляющие профессиональной компетентности будущих юристов.

Ключевые слова: *обучения будущих юристов иностранному языку, компетентностный подход, иноязычная переводческая и коммуникативная компетенции.*

In the article the author's model of organization of future lawyers' foreign language training on the basis of competency approach is given. From the viewpoint of methodology of systematic approach the major components of didactical system are concretised. The criteria of quality of professional foreign language training are grounded. Among these criteria foreign language translation and communicative competences are pointed out as important components of professional competence of future lawyers.

Key words: *future lawyers' foreign language training, competency approach, foreign language translation and communicative competences.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку вищої юридичної освіти питання забезпечення якості професійної підготовки фахівців та удосконалення її технологій є одним з важливих стратегічних орієнтирів державної освітньої політики. Указом Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» звернуто увагу на недостатню орієнтованість структури і змісту професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти на потреби ринку праці та сучасні економічні виклики. А для вищої школи поставлено завдання розроблення

стандартів вищої освіти, зорієнтованих на компетентнісний підхід, узгоджених із новою структурою освітньо-кваліфікаційних (освітньо-наукових) рівнів вищої освіти та з Національною рамкою кваліфікацій (2011 р.), які забезпечуватимуть підготовку фахівця високого рівня.

Крім того, стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (2006 р.) передбачають, що вищі юридичні навчальні заклади мають розробити і втілювати власну стратегію підвищення якості професійної підготовки фахівців-юристів. Очевидно, що результатом такої стратегії і є рівень фахової й іншомовної комунікативної компетентності випускника вищого юридичного навчального закладу.

Наукові дослідження теорії і практики вищої професійної освіти (А.Алексюк, С.Гончаренко, Ю.Загвязинський, В.Краєвський, Л.Кондрашова, М.Левіна, В.Лозова та ін.) доводять, що актуальний нині компетентнісний підхід спрямовується на забезпечення спроможності випускника вищої юридичної школи відповідати новим запитам професійної діяльності, мати відповідний потенціал для практичного розв'язання життєвих проблем, пошуку і реалізації свого «Я» у майбутній юридичній професії (І.Єрмаков, В.Кузьменко, О.Пометун, Д.Пузіков, С.Раков, І.Родигіна та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, якій присвячується означена стаття. З урахуванням актуальності проблеми підготовки висококваліфікованих юристів, обумовленою динамікою розвитку Болонського процесу й діяльністю Ради Європи в напрямку досягнення нової якості юридичної освіти на основі формування в них ключових, предметних, соціальних, особистісних і професійних компетенцій, ми зосередили увагу на організації процесу навчання майбутніх юристів іноземної мови на основі ідей компетентнісного підходу. Аналіз психолого-педагогічних і методичних праць сучасних науковців засвідчив, що, незважаючи на те, що окремі види компетенцій майбутніх юристів, що входять до складу їх професійної компетентності, хоча й ставали предметом дослідження, однак питання, пов'язані з розробкою дидактичного забезпечення процесу їх навчання іноземної мови професійного спрямування на основі принципів компетентнісного підходу (І.Алексеева, Л.Демчук, К.Шапошиков), дотепер залишаються недостатньо узгодженими.

З огляду на це, **метою** поданої роботи є висвітлення й обґрунтування моделі організації навчання майбутніх юристів іноземної мови професійного спрямування на засадах компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спираючись на загальнометодологічний принцип цілісності й системності, процес навчання майбутніх юристів іноземної мови професійного спрямування уявлявся як цілісна дидактична система, що динамічно розвивається, яка піддана впливу зовнішнього соціокультурного й науково-освітнього середовища. Для уточнення її компонентного складу було проаналізовано й узагальнено необхідні дані про сучасний вищий юридичний навчальний заклад як досліджуваний об'єкт, здійснювалося спостереження за особливостями організації навчально-виховного процесу, що забезпечує набуття випускниками юридичних кваліфікацій, а також пошук конструктивних способів їх навчання іноземним мовам професійного спрямування. Отримана інформація трансформувалася в структуру й зміст моделі організації процесу навчання майбутніх юристів іноземної мови на основі ідей компетентнісного підходу.

Так, основою організації процесу навчання майбутніх юристів іноземної мови на основі ідей компетентнісного підходу як особливої дидактичної системи є стратегічна мета, яка сформульована в такий спосіб: формування іншомовної комунікативної й перекладацької компетентності майбутніх юристів. Це означало бачення особистості майбутнього юриста як носія професійної компетентності в сфері міжкультурної комунікації й перекладу, що виявляється впродовж здійснення ним юридичних послуг.

Визначивши мету процесу організації навчання майбутніх юристів іноземної мови на основі ідей компетентнісного підходу [2, с. 78], яка передбачає отримання особливого дидактичного продукту – формування їх професійної компетентності шляхом набуття іншомовної комунікативної й перекладацької компетенцій при здійсненні юридичних послуг, ми тим самим виконали першу вимогу компетентнісного підходу. Ця вимога передбачала проведення моніторингу якості навчання майбутніх юристів іноземної мови на принципово новій основі – крізь призму ключових категорій «компетентність» і «компетенція» (на відміну від традиційного – когнітивно-знаннєвого підходу, що орієнтує на оцінку якості знань, умінь і навичок).

Моделювання процесу навчання майбутніх юристів іноземної мови професійного спрямування на основі ідей компетентнісного підходу здійснювалося на основі наявних дидактичних ресурсів і можливостей. Системоутворюючим елементом моделі навчання іноземної мови на засадах компетентнісного підходу як певної дидактичної системи є мета, яка зумовлює функціонування його відповідного цільового компонента, спрямованого на формування професійної компетентності майбутніх юристів через набуття ними іншомовної комунікативної й перекладацької компетенцій. При цьому означена мета, передбачаючи використання дидактичних ресурсів і можливостей компетентнісного підходу щодо організації навчання іноземних мов, була конкретизована за допомогою постановки наступних завдань, а саме:

- оволодіння майбутніми юристами фундаментальними теоретичними знаннями, що дають цілісне уявлення про зміст, структуру і функції професійної, іншомовної комунікативної й перекладацької діяльності і провідні технології їх здійснення;

- засвоєння майбутніми юристами способів професійного мислення і практичних – іншомовних комунікативних та перекладацьких дій, необхідних для успішного виконання завдань професійної діяльності у сфері здійснення юридичних послуг і юридичної допомоги;

- актуалізація у них потреби в професійному самопізнанні, самовизначенні і самовихованні як майбутніх фахівців сфери юридичної допомоги, професійного й міжкультурного спілкування із зарубіжними партнерами;

- стимулювання пізнавальної мотивації студентів-юристів щодо набуття необхідних складових професійної компетентності, передусім, іншомовної комунікативної та перекладацької компетенцій, що забезпечують їх успішність як фахівців сфери юридичних послуг.

Дотримуючись настанов системного підходу до опису і пояснення дидактичних явищ, процес навчання майбутніх юристів іноземної мови професійного спрямування на засадах компетентнісного підходу [2, с. 100] було осмислено як цілісну систему, що має певні і взаємозв'язані компоненти –

цільовий, мотиваційно-стимулювальний, змістовий, технологічний і результативний. При цьому малося на увазі, що означені компоненти процесу навчання майбутніх юристів іноземної мови створюють стійку єдність.

При створенні моделі означеного процесу ми спиралися на логіку функціонування педагогічної системи, яка знайшла віддзеркалення в роботах О.Цокур [3, с. 65] з проблеми педагогічного менеджменту. Це означало, що в нашому емпіричному досвіді теорія компетентнісного підходу до організації навчання майбутніх юристів іноземної мови дістала свого подальшого розвитку за рахунок її збагачення ідеями педагогічного менеджменту. Через це другий – мотиваційно-стимулювальний компонент моделі навчання майбутніх юристів іноземної мови на засадах компетентнісного підходу ґрунтувався на механізмі їх активної та інтерактивної дидактичної взаємодії з викладачами кафедри іноземних мов.

Так, позиція викладача іноземної мови повинна була перетворитися з формальної (носії навчальної інформації, передбаченої освітнім стандартом) і пасивної (транслятор навчальної інформації з предмету «Іноземна мова») на дієву (носії міжкультурних цінностей і іншомовних компетенцій) і активну (організатор і менеджер іншомовної освіти майбутніх юристів). Це, по-перше, передбачало зміну власне дидактичних пріоритетів: головним у процесі навчання іноземної мови є не предмет, а особистість того, хто навчається і здобуває відповідних компетенцій і компетентностей. По-друге, компетентнісний підхід передбачає також зміну професійно-педагогічних пріоритетів викладача іноземної мови вищої юридичної школи, тоді як вимагає доповнення його провідних професійних функцій як мовного і наукового консультанта, організатора іншомовної освіти студентів-юристів і співробітництва з ними в сфері освітнього середовища:

- функцій маркетолога, який вивчає пропозиції на ринку юридичної праці і попит на юридичну освіту на ринку освітніх послуг;

- функцій підприємця в сфері освітнього бізнесу, що, враховуючи нові вимоги роботодавців юридичних послуг, здійснює пошук і впровадження педагогічних інновацій у процес навчання майбутніх юристів іноземних мов;

- функцій діагноста, що спостерігає за динамікою формування професійної компетентності майбутніх юристів та здійснює вимір рівнів сформованості у кожного з них іншомовної комунікативної й перекладацької компетенцій, затребуваних сучасним станом розвитку сфери юридичних послуг;

- функцій диспетчера-адміністратора, що проводить моніторинг якості процесу організації навчання іноземних мов та прикінцевих результатів іншомовної освіти студентів-юристів [3, с. 34].

Відповідно до змінених позицій і ролей викладача іноземної мови вищого юридичного навчального закладу, у процесі навчання студентів-юристів на засадах компетентнісного підходу відбулися кардинальні зміни. Передусім це зміна об'єктної позиції студента-юриста у процесі навчання іноземної мови (пасивне сприймання інформації, формальна участь у групових формах комунікації, заучування навчальних текстів, репродуктивне їх відтворення із застосуванням засобів іноземної мови) на суб'єктну позицію як майбутнього юриста. Це зумовило під час навчання іноземної мови:

- усвідомлення майбутнім юристом особистої значущості набуття під час навчання іноземної мови у вищому юридичному навчальному закладі необхідних

для майбутньої професійної кар'єри та життєдіяльності ключових, базових, соціальних, професійних, предметних компетенцій, зокрема лінгвістичної, соціокультурної, соціально-психологічної, інформаційно-інформативної та перекладацької компетенцій;

- вияв майбутнім юристом своєї освітньої компетенції (А.Хуторський) під час вивчення іноземної мови, тобто такого рівня розвитку своєї особистості, який пов'язаний з якісним опануванням змісту іншомовної освіти (мобільні знання, які постійно оновлюються, дієві методи, які дають можливість використовувати ці знання іноземної мови у конкретній ситуації; критичне мислення, яке дозволяє оцінювати окремі ідеї щодо можливості їх використання в певних обставинах професійного буття);

- здійснення під час навчання іноземної мови самостійної пошукової, науково-дослідницької та творчої діяльності як менеджера самоосвітнього процесу (за рахунок опанування провідних функцій самоменеджменту в сфері іншомовної освіти) на підставі вияву пізнавальної ініціативи і соціальної активності, демонстрації вмінь з'ясовувати суперечності, висловлювати гіпотези, аргументувати і формулювати висновки.

Оскільки опанування іноземної мови професійного спрямування є по суті процесом засвоєння нових видів іншомовної комунікативної й перекладацької діяльності, що змінюють одна одну, при моделюванні змістового і технологічного аспектів навчання майбутніх юристів на засадах компетентнісного підходу ми, вслід за А.Вербицьким [1, с. 52], намагалися врахувати дві найважливіші стратегії. Згідно з першою з них, при засвоєнні інформаційного матеріалу з іноземної мови як навчальної дисципліни з самого початку передбачалося поставити студента як суб'єкта учіння й майбутньої професійної праці в активну, діяльну позицію, предмет якої поступово перетворюється з суто навчального у практично значущий, професійний. Згідно з другою стратегією, передбачалося перетворити поодинокі вимоги, що йдуть від професійної діяльності майбутніх юристів, в системоутворюючі, тобто в ракурсі дефініції «компетенції», які б забезпечували професійно зорієнтований принцип побудови і розгортання змісту іншомовної освіти, що здійснюється у вищому юридичному навчальному закладі.

У зв'язку з цим, суть процесу навчання майбутніх юристів іноземної мови на засадах компетентнісного підходу ми вбачали в тому, щоб вони, досить чітко усвідомлюючи дидактичне навантаження поняття «компетенція» і «компетентність», розглядаючи їх і як певний етап і як прикінцевий результат своєї професійної та іншомовної освіти, могли здійснити перехід від одного типу діяльності (навчальної, пізнавальної) в інші (виробнича, іншомовна, комунікативна, перекладацька, професійна) з відповідною зміною їх потреб і мотивів, цілей і дій (вчинків). Саме за рахунок відтворення контексту реального життя і діяльності, контексту професійного майбутнього юриста, заданого за допомогою відповідної дидактичної і психологічної «техніки», ми мали намір наповнити навчально-пізнавальну діяльність майбутніх юристів при навчанні іноземної мови особистістим сенсом, підвищуючи рівень їх пізнавальної й творчої активності.

Враховуючи те, що професійна та іншомовна освіта повинна закласти в особистість майбутнього юриста механізми розуміння, взаєморозуміння, спілкування, співпраці, що мають місце у юридичних агенціях, оскільки саме

соціально-психологічний аспект їхньої професійної адаптації є найбільш складним, ми у процесі навчання іноземної мови мали намір моделювати не тільки її предметний, але і враховувати соціокультурний контекст. Останній, на наше переконання, відкриває шляхи і можливості входження юриста-початківця у виробничий колектив, формує вміння соціальної взаємодії і спілкування в професійному співтоваристві, сумісного ухвалення рішень, несення відповідальності за справу, за себе і за інших. Для цього ми використовували вже перевірені педагогічною практикою відомі форми і методи активного та інтерактивного навчання іноземної мови, в яких відтворюється не тільки предметний, але й певний соціальний контекст майбутньої професійної діяльності фахівця-юриста (метод аналізу конкретних виробничих ситуацій і ситуативних завдань, проблемні ситуації, ділові ігри, науково-дослідна робота студентів-юристів).

При навчанні іноземної мови використовувався арсенал різних самостійних пошуково-дослідницьких завдань, які розглядалися як знакові моделі традиційних і проблемних ситуацій, що мають місце в практичному або дослідницькому досвіді фахівців-юристів. Малося на увазі, що коли в конкретній ситуації виділяються об'єктивні компоненти (умови), перетворення яких за певною процедурою (способу, алгоритму) приводить до нового способу мислення чи іншомовної комунікативної поведінки, то вона перетворюється на задачу. Розуміючи відмінність між задачею і завданням, ми розуміли, що в обох випадках студенту-юристу потрібно оволодіти певною інформацією і способами правильного її застосування за допомогою засобів іноземної мови. Крім того, враховуючи необхідність і немінучість переходів основних форм діяльності студентів-юристів від нижчих до вищих, ми передбачили і те, що процес формування у них іншомовної комунікативної й перекладацької компетенції як складових їх професійної компетентності в межах навчання іноземної мови професійного спрямування на засадах компетентнісного підходу має динамічний характер.

Для досягнення поставленої мети використовувалися наступні колективні форми організації навчально-пізнавальної діяльності: різні варіанти групових проєктів; форми взаємонавчання в парах стабільного і змінного складів, які припускають наявність тісної взаємодії студентів між собою, в ході якої вони можуть тимчасово займати професійну позицію фахівця і здійснювати функції, споріднені з їх майбутньою професійною діяльністю. За допомогою таких форм роботи зростала роль діалогічної взаємодії, посилюється значення соціального контексту при формуванні професійно важливих якостей особистості майбутнього юриста, оскільки задається послідовний перехід від простої передачі інформації до активного освоєння студентом змісту іншомовної освіти з включенням механізмів теоретичного мислення і всієї структури вищих психічних функцій.

Результатом упровадження вищеописаної моделі навчання іноземних мов на засадах компетентнісного підходу був досить високий рівень сформованості іншомовної комунікативної й перекладацької компетенції студентів-юристів як важливих складових їх професійної компетентності. Саме ці компетенції вважалися основними критеріями оцінки якості їх іншомовної освіти, що сприяють досконалості їх особистості в реалізації основних професійних функцій у сфері здійснення юридичних послуг.

Висновки. Застосування компетентнісного підходу у процес навчання іноземної мови зумовлює формування професійної компетентності майбутніх юристів шляхом набуття ними під час іноземної освіти у вищому юридичному навчальному закладі відповідних – іноземної комунікативної та перекладацької компетенцій, що зумовлюють їх професійну успішність у сфері здійснення юридичних послуг. Для цього необхідно реалізувати низку дидактичних умов: переструктурування змісту іноземної освіти в логіці визначення вимог до особистості сучасного юриста як взірця компетенцій у сфері міжкультурної, міжмовної та міжособистісної комунікації; стимулювання сенсу майбутніх юристів щодо набуття ними ознак мовної особистості; атестація та оцінювання навчальних досягнень студентів-юристів з іноземної мови за критеріями компетентнісного виміру. Перспективи подальших розробок означеної проблеми вбачаємо в конкретизації способів реалізації визначених дидактичних умов.

Література:

1. Вербицкий А.А. Компетентностный подход и теория контекстного обучения: материалы к четвертому заседанию методол. семинара 16 нояб. 2004 г. / А.А. Вербицкий. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 84 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики: монографія /Н.М.Бібік, Л.С.Ващенко, О.І. Локшина, О.В.Овчарук, Л.І.Паращенко, О.І.Пометун, О.Я.Савченко та ін.; під заг ред. О.В.Овчарук. – К. : К. І. С., 2004. – 112 с.
3. Цокур О.С. Педагогічний менеджмент / Ольга Степанівна Цокур // Педагогіка вищої школи. – Вип. 2. – Одеса : Юридична література, 2004. – 86 с.

PECULIARITIES OF ORGANIZATION OF FUTURE LAWYER'S TRAINING IN FOREIGN LANGUAGES BASED ON COMPETENCE APPROACH

Ganna Poliakova

Abstract. *On the present stage of development of the higher legal education the question dealing with provision of quality of professional training and it's quality remains actual. Taking into account actuality of the problem which is conditioned by dynamic of the Bologna process development and activity of the European Council in order to reach the new quality of legal education and form key subject, social, personal and professional competences we concentrated on the teaching a foreign language to future lawyers basing on competence approach. Analysis of psychological-pedagogical and methodological works of modern scientists showed that despite separate parts of professional competences of future lawyers were parts of their professional competency and were researched, but questions connected with didactical development of the process of their professional foreign language teaching based on competence approach are not answered yet. There is not enough information performed.*

The aim of the given article is highlighting and grounding the model of organization of professional foreign language teaching of future lawyers based on competence approach.

The main purpose of organization of future lawyers' professional training based on the competence approach as a special didactical system is the strategical purpose of foreign language competence formation and translator's competence formation. That meant the vision of personality of a future lawyer as a bearer of professional competence in the sphere of intercultural communication and translation, which is elicited during his or her provision of legal service.

The use of competence approach in the process of foreign language teaching helps to form professional competence of future lawyers by means of obtaining of foreign communicative and translational competence during their obtaining foreign language education in a higher law school what leads to their successful professional activity. In order to achieve this aim a chain of certain didactical conditions must be used.

РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КОГНІТИВНОГО ТА ЕМОЦІЙНОГО КОМПОНЕНТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ Я-КОНЦЕПЦІЇ ОФІЦЕРІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

УДК 159. 923. 2

Ковальчук Ю. В.

У статті викладено результати дослідження когнітивного та емоційного компонентів професійної Я-концепції офіцерів оперативно-розшукових підрозділів. Досліджувалися кар'єрні орієнтації, самоефективність, самооцінка, мотивація досягнення та мотивація уникнення невдач.

Ключові слова: професійна Я-концепція, компоненти професійної Я-концепції, кар'єрні орієнтації, самоефективність, самооцінка, емоції досягнення, емоції невдач.

РЕЗУЛЬТАТЫ ЭМПИРИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ КОГНИТИВНОГО И ЭМОЦИОНАЛЬНОГО КОМПОНЕНТОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ Я-КОНЦЕПЦИИ ОФИЦЕРОВ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНЫХ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОГРАНИЧНОЙ СЛУЖБЫ УКРАИНЫ

Ковальчук Ю. В.

В статье изложены результаты исследования когнитивного и эмоционального компонентов профессиональной Я-концепции офицеров оперативно-розыскных подразделений. Исследовались карьерные ориентации, самооэффективность, самооценка, мотивация достижения и мотивация избегания неудач.

Ключевые слова: профессиональная Я-концепция, компоненты профессиональной Я-концепции, карьерные ориентации, самооэффективность, самооценка, эмоции достижения, эмоции неудач.

RESULTS OF THE EMPIRICAL STUDY OF THE COGNITIVE AND EMOTIONAL COMPONENTS OF THE PROFESSIONAL I-CONCEPT OF THE OFFICERS OF THE STATE BORDER GUARD SERVICE OF UKRAINE OPERATIONAL-INVESTIGATIVE UNIT

Kovalchuk Y. V.